

ANALIZA BILANSA

Dodatak „Narodnom Blagostanju“

BROJ 43

BEOGRAD, 28 OKTOBAR 1939.

GODINA XI

Sadržaj:

I. G. Farbenindustrie, a. d., Frankfurt na Majni

I. G. FARBENINDUSTRIE, A. D., FRANKFURT NA MAJNI

Nema zemlje koja ne troši proizvode ovoga industrijskog koncerna. On ima loptu zemljinu za svoje tržište. Ali je on isto tako proizvođački i trgovački zainteresovan širom sveta. I. G. Farbenindustrie a. d. spada u pet najvećih preduzeća u svetu: 218.000 nameštenika i radnika krajem 1938 bilo je zaposleno u fabrikama i rudnicima ovog društva ili u preduzećima koja su s njim u tesnoj vezi.

Koncern I. G. nije nastao slučajno. Njegov razvitak i današnja veličina ne mogu se pripisati nikakvim prinudnim merama, on je rezultat sjajnog poslovanja vodstva. Njegov razvitak nije bio ni suviše brz. Prilično dugo vremena je bilo potrebno preduzećima poznatim iz istorije stvaranja »I. G.«, dok se nisu našla zajedno grupisana u jednoj interesnoj zajednici (I. G. skraćeno Interessen-Gemeinschaft). Isto tako bilo je potrebno mnogo vremena, dok se iz te prvobitne »interesne zajednice« nije došlo do organizaciono-tehnički i ekonomski čvrste povezanosti koju danas pretstavlja naziv »I. G.«. Neobično široko je polje rada na kojem ovo gigantsko preduzeće deluje, a gotovo nepregledan je i broj proizvoda koje ono izrađuje. Međutim, ne treba misliti da se kod »I. G.« u tom pogledu radi o finansijskom sklopu heterogenih poslovnih grana, koje vezuje samo činjenica da pripadaju istom kapitalu. Postoje naprotiv i neobično čvrste unutrašnje veze koje proizlaze iz organskog razvitka ove velike zajednice.

Treba imati u vidu da »I. G.« radi na polju hemijske industrije. Time se može mnogošta objasniti, jer je bitna osobina hemije da rastavljanjem sirovina u njihove sastavne delove i ponovnim vezivanjem ovih delova u nove spojeve dolazi do proizvoda koji na izgled imaju sasvim različit karakter. Kao primer možemo navesti dve glavne sirovine koje upotrebljava »I. G.«: uglj i drvo. Iz uglja se dobija gotovo beskrajn broj različitih boja, zatim benzol, ulje, benzin, azot sumpor, saharin, amonijak, najrazličitiji lekovi itd, dok se polazeći od drva dolazi do celuloze, hartije, eksploziva, veštačke svile, celulozne vune, do filmova, fotografskih potrepština, celuloidne robe itd. Dakle, »I. G.« u užem smislu kao i mnogobrojna druga afilirana i prijateljska preduzeća spadaju zajedno ne samo putem kapitala, nego još više zbog njihove organske povezanosti.

Veći broj preduzeća koja su danas ujedinjena u ovoj velikoj zajednici bio je osnovan sa ciljem da proizvodi boje i srodne artikle. To je bilo po prilici pre 80 godina, u vreme početka industriskog iskorišćavanja osnovnih pronalazaka A. W. Hoffmanna, Perkin-a, Verguin-a, Liebermann-a itd. Postavljajući svoju proizvodnju od prvog početka na strogo naučnu osnovu i svesni tesne povezanosti između nauke i tehnike sopstvenici tih preduzeća su, blagodareći sve snažnijem razvitku nauke, postepeno prelazili sa proizvodnje boja iz katrana na izradu najraznovrsnijih artikala — anorganskih

produkata, organskih poluizradevina, fotografskih potrepština, farmaceutskih proizvoda itd. Fabrike koje su u početku bile podignute postale su brzo nesposobne za izvršenje zadataka koji su se množili. U koliko se nisu mogle proširiti, osnivane su nove fabrike i podizana su nova postrojenja. Stalno se je širilo i tržište na kojem su plasirani proizvodi. Danas ono obuhvata ceo svet.

Brzi razvitak nemačke industrije katranskih boja imao je za posledicu pojavu žestoke konkurentske borbe među nemačkim firmama, kako u Nemačkoj, tako i u inostranstvu. U vezi s tim tadašnji predsednik preduzeća »Farbenfabriken vorm. Friedr. Bayer & Co., Leverkusen« g. Karl Duisberg izradio je još 1904 godine jedan plan o stvaranju velike interesne zajednice svih nemačkih fabrika katranskih boja. Tri preduzeća su odmah pristupila ovoj prvoj interesnoj zajednici koja je imala za zadatak da ograniči utakmicu među fabrikama. To su bila preduzeća: 1) Farbenfabriken vorm. Friedr. Bayer & Co., Elberferd, 2) Badische Anilin & Soda-fabrik, Ludwigshafen i 3) Aktiengesellschaft für Anilinfabrikation, Berlin. Uskoro zatim došlo je do izvesnog sporazuma i sa firmama, 4) Farbwerke vorm. Meister Lucius & Brüning, Höchst am Main, 5) Leopold Cassella & Co., G. m. b. H., Frankfurt am Main i 6) Kalle & Co. Aktiengesellschaft, Biebrich. Za vreme rata, 1916 godine, zajednica je proširena. Partnerima iz 1904 godine pridružile su se potpuno već spomenute firme Farbwerke Meister Lucius, Cassella i Kalle, kao i preduzeća 7) Chemische Fabrik Griesheim-Elektron, Frankfurt am Main i 8) Chemische Fabriken vorm. Weiler-ter Meer, Uerdingen am Rhein. Međutim, time ova zajednica nije bila još dobila svoj konačni oblik. Do toga je došlo tek u decembru 1925.

Jedna velika članica interesne zajednice nemačkih fabrika katranskih boja, Badische Anilin & Soda-Fabrik, Ludwigshafen, premostila je tada svoje sedište u Frankfurt na Majni i promenila naziv firme u »I. G. Farbenindustrie Aktiengesellschaft«. Istovremeno je povisila i svoju stvarnu vrednost na 646 miliona Rajhsmaraka (danas 720 miliona). Time je bilo završeno jedno važno razdoblje u istoriji nemačke hemijske industrije. Od gore navedenih firmi njih pet ušlo je putem fuzije u šestu — Badische Anilin & Soda-Fabrik. Firme »Cassella« i »Kalle« nisu tada fuzionisane jer su većim delom već bile svojina ostalih »I. G.« društava. Međutim, u pogledu organizacije i poslovanja i te dve firme bile su potpuno nezavisne od »I. G.« (Uzgređujemo da je u decembru 1937. najzad, i firma »Cassella« izgubila svoju prvu samostalnost).

Posle 1925 uticaj I. G. Farbenindustrie širi se i dalje, a njen značaj postaje sve veći. Već u toku 1926 preuzeta su putem fuzije još dva velika preduzeća, i to 1) Farbwerke Meister Lucius & Co. A. Leonhardt & Co. A.-G. (1922) i 2) Kalle & Co. A.-G. (1923). U decembru 1928. godine zaključen je sporazum sa

preduzećima 1) Dynamit A. G., Troisdorf, 2) Rheinisch-Westfälische Sprengstoff A. G., Köln, 3) A. G. Siegerner Dynamit-fabrik, Köln, 4) Deutsche Celluloidfabrik, Eilenburg i 5) A. Riebeck'sche Montanwerke A. G., Halle. U toku 1937 »I. G.« je stupila u tesnu vezu sa norveškom industrijom azota, a zaključila je jedan sporazum i sa američkom Standard Oil Company. Ovoj poslednjoj kompaniji tim sporazumom je ustupljeno pravo da se koristi iskustvom »I. G.« prilikom prerade nafte. U 1926 i 1927 su i radovi »I. G.« na polju hidriranja uglja toliko napredovali, da je doneta odluka da se u cilju industriskog iskorišćavanja odnosno postupka podigne veći uređaj kod fabrika u Merseburgu. Da bi se obezbedilo finansiranje učešća kod preduzeća u inostranstvu od strane »I. G.« osnovana je u toku 1928 »Internationale Gesellschaft für Chemische Unternehmungen A. G. (I. G. Chemie), Bazel«, čija glavnica iznosi 290 miliona švajcarskih franka. Inače, u 1928 »I. G.« je uzela i jedan 6%-tni obligacioni zajam od 250 miliona maraka, koji treba da se amortizuje do 1 jula 1945.

Ni u godinama krize »I. G.« nije prestala da proširuje svoju interesnu sferu. U toku 1929 u zajednici sa »I. G. Chemie Bazel« osnovana je »American I. G. Chemical Corporation«, a u zajednici sa »Standard Oil Co. of New Jersey« osnovana je holding-kompanija »Standard I. G. Co.«, kojoj su prepušteni patenti »I. G.« na polju hidriranja uglja. Početkom 1931 u zajednici sa talijanskim koncernom »Montecatini« osnovana je »Acna« (Aziende Colori Nazionali Affini). U istoj godini je afilijacija I. G. »Dynamit A. G. vorm. Alfred Nobel & Co., Hamburg« putem fuzije preuzela društva Rheinisch-Westfälische Sprengstoff A. G., Siegerner Dyna-

mit-Fabrik A. G., Deutsche Sprengstoff A. G., Rheinische Dynamit-fabrik i Westdeutsche Sprengstoffwerke A. G.

Posle 1933, u kojoj je nacionalsocijalizam uzeo vlast, počele su se privredne prilike u Nemačkoj popravljati. U toj godini u poređenju sa prethodnom broj radnika i nameštenika kod I. G. porastao je za 16.500. U 1934 broj radnika i nameštenika je povećan za daljih 16.662. Inače, u toku 1934 porasla je kod »I. G.« i prodaja, naročito u tako zvanim »novim granama«, koje imaju za cilj da pojačaju snabdevanje zemlje domaćim sirovinama. U 1934 počelo se je s izgradnjom velikih postrojenja za hidriranje u Leuni. U 1935, 1936, 1937 i 1938 povećanje proizvodnje uzima ogromne razmere. Da bi se dobila bar bleđa slika o zadacima koji su se u toku poslednjih pet godina morali svladati, spomenućemo da je »I. G.« u tom razdoblju za nove investicije izdala preko 650 miliona rajhsmaraka odnosno, ako marke po prosečnom kursu pretvorimo u dinare, okruglo 1 milijardu dinara.

Treba primetiti, da taj iznos ne obuhvata i izdatke za nove investicije izvršene kod mnogobrojnih afilijacija »I. G.« Naročito važan deo mera koje sačinjava t. zv. četirigodišnji plan zasniva se na delatnosti hemijske industrije. S obzirom na to je razumljivo da je ogroman posao morala da svrši i »I. G.«, koja zauzima prvo mesto ne samo u svojoj struci, nego i u celoj nemačkoj hemijskoj industriji. Izvršenje zadataka koji su joj postavljeni olakšano je blagodareći prihodima koje su joj donele njene mnogobrojne potpuno zaposlene fabrike.

Sledeća tablica, u kojoj donosimo glavne bilansne podatke »I. G.« za 10 godina, pokazuje nam razvitak i strukturu ovog ogromnog kancerna:

Aktiva	1925	1928	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938
U milionima rajhsmaraka										
Investicije	319,19	451,92	466,50	432,06	401,81	395,86	423,11	432,04	514,66	604,99
Učešća	237,11	290,26	275,33	291,27	289,53	290,54	282,69	278,67	228,59	310,15
Hartije od vrednosti	5,43	16,00	5,31	15,89	24,71	31,44	32,39	29,58	16,98	11,38
Sopstvene akcije	—	—	4,35	8,74	8,74	—	—	—	—	—
Zalihe	208,63	342,13	238,91	178,32	150,50	129,05	137,94	138,46	179,68	203,57
Dužnici	299,79	500,47	416,56	406,04	382,76	400,78	431,47	436,08	448,71	425,69
Blag., menice, čekovi	16,15	23,32	9,95	8,32	8,54	15,20	19,12	14,84	29,65	12,74
Blagajnički zapisi	—	—	—	—	20,31	54,00	21,84	29,89	19,93	—
Potr. od banaka	99,56	227,77	83,86	162,42	153,76	113,87	102,38	96,00	103,87	39,20
Ažija obligacija	—	—	24,96	24,96	17,73	16,24	16,24	16,24	16,24	15,87
Pasiva										
Glavnica	641,60	799,30	689,35	689,35	689,35	680,00	680,00	680,00	680,00	680,00
Prior. glavnica	4,40	13,39	13,39	13,39	13,30	13,39	13,39	13,39	40,00	40,00
Fondovi	104,03	188,29	200,00	200,00	200,00	200,61	200,61	200,61	215,90	218,27
Rezerve	—	—	—	60,00	60,00	63,00	65,00	70,00	7200	74,00
Obligacije iz 1928	—	250,00	249,64	249,58	177,29	162,41	162,41	162,41	162,41	166,11
Ažija obligacija	—	—	24,96	24,96	17,73	16,24	16,24	16,24	16,24	16,61
Dospele obligacije	10,38	0,47	0,29	0,27	0,26	0,24	0,24	0,24	0,22	0,22
Dobrotvorni fondovi	46,40	46,40	60,00	62,00	62,00	46,40	46,40	46,40	48,40	53,65
Zaklade	2,42	2,94	3,30	3,50	3,70	4,00	4,11	4,15	4,73	4,52
Kamate oblig.	—	15,00	14,98	14,98	10,64	9,74	9,74	9,74	9,74	9,97
Poverioci	220,71	331,09	218,35	160,51	169,53	169,39	176,02	173,13	212,52	256,76
Banke	87,87	82,10	—	—	4,13	28,49	36,80	35,12	41,30	48,32
Prenos dobiti	0,45	4,43	6,94	2,48	1,22	2,08	4,78	4,99	6,80	—
Dobit tek. god.	67,60	118,46	44,52	47,01	49,14	50,98	51,44	55,43	48,05	55,18
Zbir bilansa	1.185,85	1.851,87	1.525,73	1.528,03	1.458,38	1.446,98	1.467,18	1.471,81	1.558,32	1.623,61

Zbir bilansa, koji je krajem 1935 prilikom stvaranja »I. G. Farbenindustrie« iznosio 1 milijardu i 186 miliona rajhsmaraka, pokazivao je krajem 1928 godine rekordnu visinu od 1 milijarde i 852 miliona. Posle te godine u vezi s opštom privrednom krizom on se sve do kraja 1934 postepeno i stalno smanjuje, da bi posle toga pokazivao umerenu tendenciju porasta. Krajem prošle godine zbir bilansa bio je iskazan sa 1 milijardom i 623,6 miliona rajhsmaraka. To odgovora iznosu od skoro 25 milijardi dinara. Treba primetiti da zbir bilansa pokazuje tačnu veličinu društva. Naime, ono ima vrlo znatne tihe rezerve koje u bilansima ne dolaze do izražaja, a koje treba tražiti u vanredno opreznoj proceni raznih pozicija u aktivu, u prvom redu investicija i zaliha.

Kao što je već spomenuto, glavnica iznosi 720 miliona rajhsmaraka. Od toga otpada 40 miliona na prioritetnu glavnicu. Iskazani fondovi i rezerve dostigli su visinu od 292 miliona Rm. To znači da ukupna sopstvena sretstva prema poslednjem bilansu, ne računajući tihe rezerve ni čisti dobitak, iznose više od jedne milijarde Rm. Nasuprot tome sva učešća i ukupne investicije bilansirane su sa 915 miliona. I bilansni podaci iz ranijih godina pokazuju nam da je »I. G.« do sada uvek bila u stanju da finansira najveći deo svojih poslova sopstvenim sretstvima. Uvek je bio vrlo znatan i iznos likvidnih sretstava. Doduše, u poslednjoj poslovnoj godini izdaci za nove investicije bili su toliki, da su se novčane rezerve koje su prikupljene u ranijim mirnijim godinama morale prilično iscrpiti. U julu ove godine društvo je uzelo jedan novi 20-godišnji 4½% obligacioni zajam, koji je emitovan po kursu od 97%, a treba da se vrati sa ažijom od 2%. Sretstva primljena ovim zajmom, kako izgleda, treba da posluže za popunjavanje smanjene novčane rezerve.

U toku 1938 »I. G. Farbenindustrie« izdala je za nove investicije ravno 230 miliona maraka. Njezine afilijacije izdale su takođe vrlo znatne iznose. Upravo afilijacije izvršuju najveći deo zadataka na polju proizvodnje novih sintetskih sirovina. Tako se, na primer, sintetski kaučuk izrađuje u fabrici u Schkopau, koja pripada jednom u tu svrhu osnovanom društvu s ograničenom odgovornošću, čiju glavnicu od 50 miliona nije dala I. G. neposredno, nego jedna njezina afilijacija, fabrika amonijaka u Merseburgu, koja je takođe društvo s ograničenom odgovornošću. U ovom poslednjem društvu su, pored toga, najvećim delom koncentrisani i interesi koncerna na polju proizvodnje sintetskog pogonskog materijala. Fabrika aluminijuma u Bitterfeldu, kod koje je u toku prošle godine investiciona delatnost bila takođe vrlo znatna je zajednička svojina I. G. i jednog drugog preduzeća, (Metallgesellschaft). Najzad, proizvodnja sintetskih tekstilija, za koju su isto tako nabavljene znatne nove investicije, nalazi se u fabrikama u Froisdorfu, koje pripadaju afiliranom preduzeću »Dynamit Nobel«. Što se tiče prošlogodišnjih izdataka za investicije koje je izvršila »I. G.« neposredno, treba primetiti da se iznos od 30 miliona odnosi na nabavku neobrađenog zemljišta. Tu se radi uglavnom o rudnicima mrog uglja. Iz toga proizlazi da je »I. G.« proširila bazu za nabavku sirovina potrebnih za njene mnogobrojne poslovne grane koje se zasnivaju na preradi uglja. U 1938 su i »učešća« za 81,5 miliona maraka veća nego krajem prethodne godine. Od toga povećanja otpada na učešće u novoj fabrici sintetskog kaučuka u Hülsu 222 mil. i na fabricu sintetskog pogonskog materijala u Pöhlitzu 20 miliona maraka. Inače, ukupna učešća bilansirana su sa 310 mil. maraka. Najvažnija su ona kod fabrike amonijaka Merseburg (135 mil.), kod Rheinische Stahlwerke Essen (71,5 mil.), i kod Dynamit Nobel (21 mil.).

U poređenju sa znatnim izdacima za nove investicije igra potreba za povećanjem obrtnog kapitala sasvim podređenu ulogu. Krajem 1938 zalihe su iskazane sa 203,5 mil. Za

njihovo pokriće bilo je potrebno 24 miliona maraka više nego krajem prethodne godine. Nasuprot tome dužnici su pali sa 448,7 mil. u 1937 na 425,7 mil. u 1938, što znači da su smanjeni za 23 miliona. Kod dužnika otpada 184,2 mil. na one za robu i 169 mil. na kredite koje je »I. G.« dala preduzećima iz koncerna. Smanjenje iznosa dužnika prema prethodnoj godini je vrlo karakteristično s obzirom na činjenicu da je prodaja u 1938 bila jača nego u prethodnoj godini.

Kao što je već spomenuto, likvidna sretstva su u toku prošle godine prilično smanjena. Krajem 1938 gotovina, potraživanje od banaka, čekovi i menice iznose 52 mil. prema 153 mil. krajem 1937 godine. Ako među likvidna sretstva računamo i hartije od vrednosti, onda dolazimo krajem prošle godine do iznosa od 63,3 miliona. Taj iznos može izgledati još uvek znatan. Međutim, kod »I. G.« treba meriti drugom merom. Likvidna sretstva treba uporediti sa prošlogodišnjim izdacima za investicije koji su iznosili skoro jednu četvrtinu milijarde maraka, sa godišnjim izdacima za nadnice od oko 340 mil. ili sa iznosom potrebnim za isplatu dividende (55 miliona maraka).

Račun gubitka i dobitka

Rashodi	1934	1935	1936	1937	1938
	u milionima Rm				
Nadnice i plate	197,7	227,5	251,3	295,9	341,4
Socijalni tereti	11,9	13,5	14,6	17,5	21,7
Porez	41,4	43,7	56,6	79,2	125,0
Otpisi investic.	80,1	61,8	73,5	105,2	135,7
Drugi otpisi	3,6	2,5	7,7	—	0,4
Oblig. kamata	9,7	9,7	9,7	9,7	10,0
Prinudnim udruž.	—	—	—	1,3	2,2
Razni izdaci	190,6	224,2	259,9	—	—
Rezerve itd.	—	—	—	15,3	7,4
Čista dobit	51,0	51,4	55,4	48,1	55,2
Prihodi					
Bruto-prihod	565,1	611,9	704,6	535,0	667,2
Od učešća	7,5	9,1	10,7	18,7	19,7
Kamata, divid.	11,4	13,2	13,1	12,9	8,4
Vanredni prihodi	2,1	0,2	0,2	0,3	3,7
Dividenda	47,6	47,6	47,6	54,4	54,5
Dividenda u %	7%	7%	7%	8%	8%

Brutoprihod u 1938 iznosio je 667,2 miliona Rm, za 132 miliona odnosno za oko 25% više nego u prethodnoj godini. Upoređivanje sa ranijim godinama je teže, jer je u 1937 promenjen način sastavljanja računa gubitka i dobitka. Na osnovu objavljenih podataka teško je doneti zaključak i o tome, u kojoj je meri uticalo na dobitak, na primer, poslovanje sa hemikalijama, sa bojama, sa farmaceutskim proizvodima, sa fotografskim potrepštinama i sa velikim brojem ostalih grupa robe. U izveštaju se napominje da je prodaja u Nemačkoj pokazivala i dalje tendenciju porasta. Smanjenje izvoza do kojeg je došlo zbog popuštanja konjunktura u SAD i Velikoj Britaniji, kao i zbog trgovinsko-političkih mera u pojedinim zemljama i zbog ratnih zapleta, u prvom redu na Dalekom Istoku, u znatnoj meri je kompenzirano blagodareći izgradnji prodajne organizacije, uvođenju novih izvoznih artikala i smišljenim finansiskim merama. Primećena je i izvesna preorijentacija izvoza po zemljama. Dok je izvoz u stare industrijske zemlje, u Zapadnu Evropu i u Severnu Ameriku opao, dotle je zabeležen njegov istovremeni porast u zemlje Istočne i Jugoistočne Evrope i Južne i Srednje Amerike.

Poslovanje sa bojama i srodnim proizvodima nije moglo da dostigne potpuno zadovoljavajući obim zabeležen u 1937 godini. Kod ove grane prodaja u Nemačkoj pokazivala je, doduše, i dalje tendenciju porasta, ali je izvoz u čitav niz zemalja nazadovao. Naročito slab bio je izvoz u zemlje Dalekog Istoka i u Španiju, a nazadovao je i onaj koji ide u An-

glosaksonske zemlje. Poslovanje sa hemikalijama u prošloj godini bilo je zadovoljavajuće. Potrošnja u Nemačkoj je povećana, dok je izvoz održan na visini zabeleženoj u prethodnoj godini. Izvoz u evropske zemlje je čak i porastao, ali je poslovanje sa prekomorskim zemljama nešto nazadvalo. Proizvodnja sintetskog kaučuka je usavršena. Treba napomenuti da su u prošloj godini podignuta velika postrojenja za proizvodnju sumporne kiseline i cementa iz gipsa. I poslovanje sa farmaceutskim proizvodima razvijalo se je u prošloj godini na zadovoljavajući način. To isto se može reći i u pogledu rada na polju fotografskih potrepština i sintetskih esencija za pravljenje mirisa.

U pogledu veštačke svile i celulozne vune napominje se da je, blagodareći poboljšanju dosadašnjih i uvođenju novih kvaliteta, potrošnja i u prošloj godini pokazivala tendenciju porasta. Rasprodata je cela proizvodnja. U 1938 bila su u potpunosti iskorišćena i postrojenja za izradu sintetskog pogonskog materijala. Inače, ta postrojenja su proširena. Treba naročito istaknuti da je podignuta jedna nova fabrika za proizvodnju maziva iz nafte na koju se nailazi u Badenu.

Nemačka potrošnja azotnih veštačkih đubriva pokazala je i prošle godine tendenciju porasta. Ukupna potrošnja azotnih đubriva u starom Rajhu izražena u tonama čistog azota iznosila je:

1932/33	353.000 t	1935/36	490.000 t
1933/34	382.000 t	1936/37	571.000 t
1934/35	425.000 t	1937/38	632.000 t

Ovi podaci odnose se na proizvodnju celokupne nemačke azotne industrije i na uvoz čilske šalitre. I u ovoj poslovnoj grani nepovoljan uticaj na izvoz imali su konflikti u Španiji i Istočnoj Aziji. »I. G.« je, uprkos tome, uspela da pojača svoj izvoz azotnih đubriva.

Kao što je već spomenuto, u izveštaju »I. G.« nema cifarskih podataka o obimu proizvodnje i prodaje, tako da je teško doneti zaključak o tome u kojoj je meri poslovanje u 1938 bilo življe nego u ranijim godinama. Jedino za proizvodnju uglja i koksa navode se i cifre o proizvodnji. U rudnicima koji su u neposrednom sastavu »I. G.«, kao i u onim koji pripadaju afiliranoj firmi »A. Riebeck'sche Montanwerke A. G., Halle a/S.« proizvodnja je iznosila (u milionima tona):

	1935	1936	1937	1938
Mrki ugalj	21,69	24,61	28,57	29,44
Kameni ugalj	1,27	1,39	1,59	1,50
Koks	0,49	0,50	0,51	0,52

Najpouzdanije sretstvo za određivanje obima u kojem je poslovanje kod »I. G.« i u 1938 godini napredovalo predstavljaju podaci o kretanju radne snage. Broj radnika i nameštenika kod I. G. Farbenindustrie, računajući i onaj kod firmi Ammoniakwerk Merseburg, Kalle & Co. i A. G. für Stickstoffdünger, ovako se je kretao:

	1 X 1932	31 XII 1936	31 XII 1937	31 XII 1938
Radnika	47.596	87.615	97.875	106.496
Nameštenika	17.044	23.700	26.324	28.714
Ukupno	64.640	111.315	124.199	135.210

Pored toga u rudnicima preduzeća bilo je zaposleno

Radnika	10.705	15.702	17.863	17.670
Nameštenika	1.082	1.528	1.686	1.833
Ukupno	11.787	17.230	19.549	19.503

U poredenju sa stanjem u 1932 godini broj zaposlenih bio je već krajem 1937 skoro dvostruk. U toku prošle godine opet je porastao za nepunih 10%. Treba imati u vidu i činjenicu da je radno vreme produženo. Dok je ono još početkom 1936 iznosilo prosečno 42 časa nedeljno, dotle je do kraja 1937 poraslo kod radnika prosečno na 48,5 časova, a kod nameštenika na 48 časova nedeljno. Krajem 1938 pro-

sečno radno vreme radnika iznosilo je 49,2 časova nedeljno, a ono nameštenika 48,1 časova. Ako se uzmu u obzir i afilirana preduzeća, vidi se da je krajem 1938 broj zaposlenih iznosio 218.090 prema 129.929 u 1937 godini, 170.869 u 1936 i 97.405 krajem 1932 godine. »I. G.« u prošloj godini takode je osećalo nestašicu radne snage, naročito u njenim fabrikama u Srednjoj Nemačkoj.

U računu gubitka i dobitka na strani rashoda vidimo da su u 1938 izdaci za nadnice i plate iznosili 341,4 miliona Rm (okruglo 5 milijardi dinara), za 45,5 mil. maraka odnosno za oko 15% više nego u prethodnoj godini. Međutim, broj zaposlenih porastao je, kao što je već spomenuto, za nepunih 10%. To znači da je nominalna nadnica i prošle godine bila u porastu. Pored nadnica, osoblju se svake godine isplaćuje i naročita premija. Početkom 1939 na ime premije osoblju je isplaćen iznos od 16,3 miliona Rm prema 13,5 miliona za 1937 i 11,7 miliona za 1936 godinu. Pravo na premiju za 1938 godinu imalo je 108.156 radnika i nameštenika od kojih je svaki primio prosečno po 147,40 maraka. Znatni su i izdaci preduzeća za socijalno staranje. Poslednjih godina oni su se ovako kretali (u milionima Rm):

	1932	1936	1937	1938
Doprinos za soc. osig.	11,50	18,43	21,83	24,35
Izdaci za penzije	31,49	35,97	41,20	45,79
Ostali soc. izdaci	7,77	13,62	16,54	21,72
Ukupno	50,76	68,01	79,57	91,86

»I. G.« je uložila znatne napore i finansiska sretstva da svom osoblju obezbedi vlastite stanove. Krajem 1938 broj radničkih i nameštentičkih stanova iznosio je 26.600, od kojih se po prilici jedna polovina nalazi u svojini firme, dok je druga polovina izgrađena blagodareći njenim subvencijama. Iako je broj osoblja, naročito poslednjih godina, pokazivao znatan porast, ipak svaki četvrti oženjeni radnik odnosno nameštenik ima takav stan. U toku 1938 izgrađeno je 1577 novih stanova za radnike i nameštenike.

Kao što je već spomenuto, izdaci za nadnice i plate u 1938 bili su za oko 15% veći nego u prethodnoj godini. Nasuprot tome bruto prihod bio je za 25% veći. Uzrok jačeg porasta bruto prihoda teško je utvrditi, jer su i u toku prošle godine izvršene neke fuzije, što otežava poredenje. Međutim, izgleda da to treba pripisati pojačanoj mehanizaciji rada, a delom i jačem porastu proizvodnje u granama u kojima je prosečna potreba za ljudskom radnom snagom slabija.

U prošloj godini bili su i amortizacioni otpisi jači nego u prethodnoj. Iznosili su 135,7 miliona Rm prema 105,2 u 1937 i 73,5 miliona u 1936 godini. S obzirom na to da je bilansna vrednost investicija krajem 1937 iznosila je 514 miliona i da je u 1938 za nove investicije izdato oko 230 miliona, može se reći da amortizacioni otpisi i nisu preterani, pogotovo ako se uzme u obzir da se ovde radi o investicijama hemiske industrije koje se brzo troše. Zatim treba imati u vidu da preduzeće mora uglavnom samo da finansira sve nove investicije, koje su daleko od toga da budu nezatne, naročito s obzirom na činjenicu da »I. G.« igra jednu od najvažnijih uloga kod izvođenja četvorogodišnjeg plana. U 1938 godini »I. G.« otpisala je svoje fabričke zgrade sa 14%, a mašine sa 28%. Ma da su za razvitak preduzeća ovako znatni otpisi potrebni, naročito s obzirom na zadatke koje ima »I. G.«, ipak izgleda da su poreske vlasti jedan deo otpisa oporezovale, smatrajući da se tu radi o stvaranju latentnih rezervi. Izdaci za poreze u 1938 iznosili su 125 miliona Rm prema 79,2 mil. u 1937 i 56,6 mil. u 1936 godini.

Dotacija rezervnom fondu iskazana je sa 7,4 miliona prema 15,3 miliona u 1937. Čisti dobitak je bilansiran sa 55,2 miliona. Od toga je upotrebljeno 54,5 miliona Rm za isplatu 8% dividende.